

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น
กับการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก
CITIZEN PARTICIPATION IN LOCAL ELECTIONS AND GRASSROOTS
DEMOCRATIC DEVELOPMENT

ปาริชาติ ชุมพงศ์*

Parichat Chumpong*

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

*Corresponding Author E-mail: parichat_chu@nstru.ac.th

Received February 28, 2026; Revised April 1, 2026; Accepted April 20, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นกับการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก โดยใช้การวิเคราะห์เชิงแนวคิดและการสังเคราะห์ทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ร่วมสมัยเป็นกรอบอธิบาย เช่น แนวคิดประสิทธิภาพทางการเมือง แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แนวคิดประชาธิปไตยเชิงปรึกษาหารือ และแนวคิดความรับผิดชอบต่อทางการเมือง พบว่าการมีส่วนร่วมได้จำกัดอยู่เพียงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หากครอบคลุมถึงการรณรงค์หาเสียง การอภิปรายสาธารณะ การติดตามตรวจสอบ และการร่วมกำหนดทิศทางนโยบายในระดับพื้นที่ และนำเสนอแบบจำลองความสัมพันธ์ที่อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทำหน้าที่เป็นกลไกศูนย์กลางที่ส่งผลต่อความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การกระจายอำนาจ และความชอบธรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ดังนั้น ประชาธิปไตยฐานรากจะมีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อการมีส่วนร่วมพัฒนาไปสู่การกำกับอำนาจอย่างต่อเนื่องและตั้งอยู่บนเหตุผลสาธารณะ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, การเลือกตั้งท้องถิ่น, ประชาธิปไตยฐานราก, ความรับผิดชอบต่อทางการเมือง, ประสิทธิภาพทางการเมือง

Abstract

This article aims to analyze the relationship between citizen participation in local elections and the development of grassroots democracy. By employing conceptual analysis and a synthesis of contemporary political theories such as Political Efficacy, Participatory Democracy, Deliberative Democracy, and Political Accountability as an explanatory framework, the study finds that participation is not limited solely to the act of voting. Instead, it encompasses election campaigning, public deliberation, post-election monitoring, and collaborative local policymaking. Furthermore, the article proposes a relational model explaining that citizen participation serves as a central mechanism driving transparency, accountability, decentralization, and political legitimacy at the local level. Consequently,

grassroots democracy attains strength and sustainability only when participation evolves into continuous power oversight grounded in public reason.

Keywords: Political Participation, Local Elections, Grassroots Democracy, Political Accountability, Political Efficacy

บทนำ

การเลือกตั้งท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้ใช้อำนาจอธิปไตยผ่านการคัดเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารกิจการสาธารณะในระดับพื้นที่ การกระจายอำนาจทำให้การปกครองส่วนท้องถิ่นกลายเป็นฐานรากของประชาธิปไตย และเป็นเวทีที่ประชาชนได้เรียนรู้บทบาทความเป็นพลเมืองของตนอย่างเป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการออกเสียงเลือกตั้ง หากแต่ครอบคลุมถึงการติดตาม ตรวจสอบ และสะท้อนความคิดเห็นต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับชุมชน (พระวิจิตร ญาณวโร, 2568) อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาที่สำคัญของการเลือกตั้งท้องถิ่นไทยในปัจจุบัน คือการที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังถูกจำกัดบทบาทอยู่เพียงในมิติของการออกเสียงลงคะแนนตามวาระ (Procedural Democracy) มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงคุณภาพ อีกทั้งยังเผชิญกับอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยที่โปร่งใส

ความเข้มแข็งของประชาธิปไตยฐานรากขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยตรง โดยเฉพาะในมิติของความรู้สึกระหว่างความคิด การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และการตื่นตัวทางการเมือง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ประชาชนก้าวจากบทบาทผู้รับนโยบายไปสู่การเป็นผู้กำหนดทิศทางร่วมกันในพื้นที่ เมื่อการมีส่วนร่วมได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นย่อมมีเสถียรภาพและความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น (พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณโณ), 2567) ปัญหาการขาดกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพหลังการเลือกตั้ง ทำให้ผู้แทนท้องถิ่นบางส่วนขาดความเชื่อมโยงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง บทความนี้จึงมุ่งสะท้อนให้เห็นว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการยกระดับการมีส่วนร่วมไปสู่การเป็นผู้นำกับอำนาจรัฐ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการวางรากฐานการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ

พฤติกรรมทางการเมืองท้องถิ่นสะท้อนวัฒนธรรมทางการเมืองและกระบวนการกล่อมเกลางานทางสังคมในแต่ละพื้นที่ การตัดสินใจใช้สิทธิเลือกตั้งมิได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว หากอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติทางการเมือง หลักฐานเชิงประจักษ์จากการศึกษาหลายพื้นที่พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับรูปแบบและระดับของการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งอย่างมีนัยสำคัญ (จุฑารัตน์ ยะคำ และคณะ, 2567) นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองในระดับท้องถิ่นยังมีบทบาทในการหล่อหลอมการรับรู้และความเชื่อมั่นต่อกระบวนการเลือกตั้ง ช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้างและตรวจสอบได้ช่วยให้ประชาชนประเมินบทบาทของผู้แทนและพิจารณานโยบายด้วยเหตุผล ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของการมีส่วนร่วมในระยะยาว (ธีรยุทธ ชะนิล และอภิญา ฉัตรช่อฟ้า, 2567) ประโยชน์ที่สำคัญของบทความวิชาการนี้ คือ การสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างข้อกฎหมายและพฤติกรรมจริงในพื้นที่ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารและสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ดังนั้น การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นจำเป็นต้องพิจารณาในมิติของโครงสร้างอำนาจ ความชอบธรรมทางการเมือง และวัฒนธรรมการเมืองควบคู่กัน มิใช่จำกัดอยู่เพียงสถิติการออกมาใช้สิทธิ หากต้องตั้งคำถามว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้เปิดพื้นที่ทางการเมืองให้ประชาชนสามารถ

กำหนดทิศทาง ตรวจสอบ และถ่วงดุลอำนาจในระดับท้องถิ่นได้จริงเพียงใด การเลือกตั้งท้องถิ่นจึงมิใช่เพียงกลไกเชิงกระบวนการ หากเป็นสนามต่อรองเชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ ผู้นำท้องถิ่น และพลเมือง ความเข้มแข็งของประชาธิปไตยฐานรากจึงขึ้นอยู่กับระดับที่อำนาจทางการเมืองถูกกระจายอย่างแท้จริง และระดับที่ประชาชนสามารถแปรสิทธิทางกฎหมายให้กลายเป็นอำนาจเชิงปฏิบัติในพื้นที่การเมืองของตนได้อย่างเป็นรูปธรรม (ธนรัตน์ จิตต์พ่าย, 2568) โดยประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับจากบทความนี้ คือ การเสนอแบบจำลองความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงการมีส่วนร่วมเข้ากับการพัฒนาความโปร่งใสและความรับผิดชอบ ซึ่งจะเป็แนวทางสำคัญในการปฏิรูปการปกครองส่วนท้องถิ่นไทยให้ก้าวข้ามปัญหาการเมืองเชิงผลประโยชน์ไปสู่ประชาธิปไตยฐานรากที่ยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นแนวคิดสำคัญในศาสตร์รัฐศาสตร์ที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับอำนาจรัฐ ในบริบทของการปกครองท้องถิ่น การมีส่วนร่วมมิได้เป็นเพียงกลไกเชิงกระบวนการ หากเป็นดัชนีชี้วัดระดับความเข้มแข็งของประชาธิปไตยฐานราก การกระจายอำนาจได้เปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาในระดับพื้นที่มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอที่เห็นว่าการปกครองท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่หล่อหลอมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและการเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชน (พระวิจิตร ญาณวโร, 2568) การมีส่วนร่วมจึงเป็นทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ของการพัฒนาทางการเมืองที่ยึดโยงกับประชาชนในระดับโครงสร้าง

ในเชิงแนวคิด การมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมหมายถึงการกระทำที่ประชาชนใช้สิทธิผ่านช่องทางที่กฎหมายกำหนด เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง การเข้าร่วมเวทีสาธารณะ หรือการเข้าชื่อเสนอข้อเรียกร้อง กลไกเหล่านี้สะท้อนการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านระบบตัวแทน การเลือกตั้งท้องถิ่นจึงเป็นรูปธรรมของการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าว งานศึกษาด้านพฤติกรรมทางการเมืองเลือกตั้งชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมนี้ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางการเมืองและกระบวนการกล่อมเกลางานสังคมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อระดับและคุณภาพของการใช้สิทธิ (จุฑารัตน์ ยะคำ และคณะ, 2567) อีกทั้ง การตัดสินใจออกเสียงเลือกตั้งยังสัมพันธ์กับกระบวนการกล่อมเกลางานทางการเมืองและค่านิยมทางศีลธรรมที่หล่อหลอมพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ (ณรงค์กร ดำรงคดี และคณะ, 2567) ภาพดังกล่าวสะท้อนว่า การมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมไม่ได้เป็นเพียงการกระทำเชิงเทคนิค หากแต่เชื่อมโยงกับโครงสร้างคุณค่าและบริบททางสังคมอย่างลึกซึ้ง

พัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารได้ขยายขอบเขตของการมีส่วนร่วมจากรูปแบบดั้งเดิมไปสู่การมีส่วนร่วมแบบสมัยใหม่ ซึ่งมีลักษณะเป็นเครือข่าย เปิดกว้าง และโต้ตอบได้มากขึ้น การสื่อสารทางการเมืองในระดับท้องถิ่นจึงมีบทบาทในการสร้างการรับรู้ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการกำหนดวาระสาธารณะในพื้นที่หลักฐานเชิงประจักษ์ในบริบทการเลือกตั้งท้องถิ่น พบว่า องค์ประกอบด้านผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสาร และเนื้อหาสาร ล้วนมีอิทธิพลต่อการสร้างความนิยมและการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ธีรยุทธ ชะนิล และอภิญา ฉัตรช่อฟ้า, 2567) การมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายดังกล่าวทำให้ประชาชนมิได้เป็นเพียงผู้รับสาร หากสามารถโต้ตอบ วิพากษ์ และมีส่วนกำหนดทิศทางการสนทนทางการเมืองได้มากขึ้น ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของพื้นที่ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น

แนวคิดประชาธิปไตยฐานรากเน้นว่าความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นที่ การมีส่วนร่วมที่พัฒนาไปสู่การตรวจสอบ วิพากษ์ และเสนอทางเลือกเชิงนโยบายย่อมทำให้ประชาธิปไตยไม่หยุดอยู่เพียงกระบวนการเลือกตั้ง แต่ขยายไปสู่การกำกับอำนาจอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยด้านความมีอิสระทางความคิด การตื่นตัวทางการเมือง และการสนับสนุนจากโครงสร้างทางการเมือง

มีความสัมพันธ์กับระดับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน (พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณโณ), 2567) ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการเมืองเชิงศีลธรรมยังสะท้อนว่าพื้นที่ทางการเมืองระดับฐานรากอาจถูกกำกับด้วยกรอบคุณค่าที่มีผลต่อความชอบธรรมและการแสดงออกของประชาชน (พระมหาสมัคร อติภทฺโท และภักชดา พูนสุวรรณ, 2568) การวิเคราะห์ประชาธิปไตยฐานรากจึงต้องพิจารณาทั้งในเรื่องของการมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้างและบริบททางอุดมการณ์ควบคู่กัน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หากครอบคลุมถึงการแสดงความคิดเห็น การติดตามตรวจสอบ การสื่อสารทางการเมือง และการร่วมกำหนดทิศทางนโยบายในระดับท้องถิ่น รูปแบบการมีส่วนร่วมทั้งแบบดั้งเดิมและแบบเครือข่ายสะท้อนพลวัตของวัฒนธรรมทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจในพื้นที่ ความเข้มแข็งของประชาธิปไตยฐานรากจึงขึ้นอยู่กับระดับที่ประชาชนสามารถแปรสิทธิทางกฎหมายให้กลายเป็นอำนาจเชิงปฏิบัติในพื้นที่การเมืองของตนได้อย่างแท้จริง

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นในกรอบทฤษฎีประชาธิปไตยร่วมสมัย

การวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงกับกรอบทฤษฎีประชาธิปไตยร่วมสมัยได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Democracy ของ Pateman (1970) ที่กล่าวว่า ความชอบธรรมทางการเมืองมิได้เกิดจากการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว หากเกิดจากการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายและควบคุมอำนาจรัฐอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้สอดคล้องกับบริบทการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทโดยตรงในกิจการสาธารณะ การเลือกตั้งท้องถิ่นจึงควรถูกมองในฐานะกระบวนการที่ต่อเนื่อง มิใช่เหตุการณ์เฉพาะช่วงเวลา

แนวคิดประสิทธิผลทางการเมือง หรือ Political Efficacy ซึ่ง Campbell et al. (1960) ได้อธิบายว่าเป็นระดับความเชื่อมั่นของประชาชนว่าตนมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมือง ช่วยอธิบายความหมายของการใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน การออกเสียงเลือกตั้งจึงมิได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามกฎหมาย หากสะท้อนความเชื่อมั่นในพลังทางการเมืองของตนเอง พื้นที่ที่ประชาชนมีความตื่นตัวและมีอิสระทางความคิดสูง ย่อมแสดงระดับการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่องและตั้งอยู่บนเหตุผลมากกว่า (พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณโณ), 2567) ตรงกันข้าม หากการใช้สิทธิถูกกำหนดด้วยแรงจูงใจเชิงเครือข่ายอุปถัมภ์หรือแรงกดดันทางสังคม การมีส่วนร่วมอาจปรากฏในเชิงปริมาณแต่ไม่ก่อให้เกิดความหมายเชิงอำนาจอย่างแท้จริง (จุฑารัตน์ ยะคำ และคณะ, 2567) เมื่อพิจารณาในกรอบประชาธิปไตยเชิงปรึกษาหารือ หรือ Deliberative Democracy ซึ่ง Habermas (1996) เสนอว่า ความชอบธรรมของอำนาจรัฐควรตั้งอยู่บนกระบวนการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเหตุผลในพื้นที่สาธารณะ การรณรงค์หาเสียงและการอภิปรายเชิงนโยบายในระดับท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อคุณภาพของประชาธิปไตย การสื่อสารทางการเมืองที่เปิดกว้างและตรวจสอบได้ ช่วยให้ประชาชนสามารถพิจารณานโยบายด้วยเหตุผลมากกว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคล (ธีรยุทธ ชะนิล และอภิญญา นัตรช่อฟ้า, 2567)

การเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์จึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือทางเทคโนโลยี หากเป็นพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ที่เปิดโอกาสให้เกิดการโต้แย้ง วิพากษ์ และสร้างความหมายทางการเมืองร่วมกัน ในมิติของความรับผิดชอบทางการเมือง โดยเฉพาะความรับผิดชอบเชิงตั้งฉาก หรือ Vertical Accountability ตามข้อเสนอของ O'Donnell (1998) การมีส่วนร่วมหลังการเลือกตั้ง เช่น การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของผู้แทน ถือเป็นหัวใจของประชาธิปไตยฐานราก หากประชาชนสามารถตั้งคำถาม วิพากษ์ และกดดันเชิงนโยบายได้อย่างต่อเนื่อง การเลือกตั้งจะกลายเป็นกลไกกำกับอำนาจไม่ใช่เพียง

กระบวนการมอบอำนาจชั่วคราว ความสัมพันธ์ระหว่างความตื่นตัวทางการเมืองกับการตรวจสอบรัฐประภาณชุด
ในงานศึกษาที่สะท้อนบทบาทของการมีอิสระทางความคิดและการวิพากษ์อำนาจ (พระครูกิตติญาณวิสิฐ
(ธนา กิตติญาณ), 2567) เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงเชิงโครงสร้างระหว่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการเลือกตั้งท้องถิ่นกับกรอบทฤษฎีประชาธิปไตยร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ ผู้เขียนได้สังเคราะห์ความสัมพันธ์
ระหว่างแนวคิดหลักกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้ ซึ่งช่วยอธิบายว่า
รูปแบบการมีส่วนร่วมแต่ละลักษณะสะท้อนมิติทางทฤษฎี และมีนัยต่อคุณภาพประชาธิปไตยฐานราก
ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งท้องถิ่นกับกรอบทฤษฎี
ประชาธิปไตย

รูปแบบการมีส่วนร่วม	แนวคิดทางทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง	มิติสำคัญของทฤษฎี	นัยต่อประชาธิปไตย ฐานราก
การใช้สิทธิเลือกตั้ง	ประสิทธิภาพทาง การเมืองของ Campbell et al. (1960)	ความเชื่อมั่นของ ประชาชนว่าตนมี อิทธิพลต่อการเมือง	หากประชาชนมีความ เชื่อมั่นสูง การเลือกตั้ง สะท้อนการใช้อำนาจ อย่างมีความหมายไม่ใช่ เพียงพิธีกรรม
การรณรงค์หาเสียง/ การสนับสนุนผู้สมัคร	ประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วมของ Pateman (1970)	การมีส่วนร่วมเชิงรุก ในการกำหนดทิศทาง นโยบาย	ขยายพื้นที่การเมืองจาก ผู้รับนโยบายสู่ผู้ร่วม กำหนดนโยบาย
การอภิปรายและสื่อสาร ทางการเมือง	ประชาธิปไตยเชิง ปรึกษาหารือของ Habermas (1996)	การแลกเปลี่ยนเหตุผล ในพื้นที่สาธารณะ	ยกระดับคุณภาพ การตัดสินใจจาก ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล สู่เหตุผลสาธารณะ
การติดตามและ ตรวจสอบ หลังการเลือกตั้ง	ความรับผิดชอบ ทางการเมืองของ O'Donnell (1998)	การควบคุมและถ่วงดุล ผู้แทนโดยประชาชน	ทำให้การเลือกตั้งเป็น กลไกกำกับอำนาจ ต่อเนื่องไม่ใช่การมอบ อำนาจแบบเบ็ดเสร็จ

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมแต่ละลักษณะมิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว
หากสัมพันธ์กับมิติทางทฤษฎีที่แตกต่างกัน การใช้สิทธิเลือกตั้งเชื่อมโยงกับระดับความเชื่อมั่นในพลัง
ทางการเมืองของตนเอง ขณะที่การรณรงค์หาเสียงสะท้อนการขยายบทบาทจากผู้รับนโยบายไปสู่ผู้มีบทบาท
กำหนดทิศทาง การอภิปรายสาธารณะยกระดับคุณภาพประชาธิปไตยผ่านการใช้เหตุผล ส่วนการตรวจสอบ
หลังการเลือกตั้งเป็นกลไกสำคัญของการควบคุมอำนาจอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่า
ประชาธิปไตยฐานรากที่เข้มแข็งมิได้อาศัยเพียงกลไกใดกลไกหนึ่ง หากต้องอาศัยความเชื่อมโยงของรูปแบบ
การมีส่วนร่วมทั้งหมดอย่างเป็นระบบ

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นผ่านกรอบทฤษฎี
ประชาธิปไตยร่วมสมัย ทำให้เห็นว่าคุณภาพของประชาธิปไตยฐานรากมิได้วัดจากอัตราการออกมาใช้สิทธิ
เพียงอย่างเดียว หากต้องพิจารณาระดับความเชื่อมั่นในพลังทางการเมือง ความสามารถในการใช้เหตุผล

สาธารณะ และกลไกการตรวจสอบผู้แทนอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ที่สามารถพัฒนาการมีส่วนร่วมจากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพ ย่อมสะท้อนโครงสร้างอำนาจที่ยึดโยงกับประชาชนมากกว่า และมีแนวโน้มพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยที่มั่นคงในระดับฐานราก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากเป็นผลจากเงื่อนไขทางสังคม การเมือง และโครงสร้างที่กำหนดโอกาสและข้อจำกัดของการกระทำทางการเมืองในระดับพื้นที่ ปัจจัยสำคัญประการแรก คือ ระดับการศึกษาและความรู้ทางการเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถของประชาชนในการทำความเข้าใจนโยบาย ประเมินผู้สมัคร และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ความรู้ทางการเมืองช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพทางการเมือง อันหมายถึง ความเชื่อมั่นของประชาชนว่าตนมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความตื่นตัวและมีอิสระทางความคิดสูง การมีส่วนร่วมย่อมมีลักษณะต่อเนื่องและตั้งอยู่บนเหตุผลมากกว่าการปฏิบัติตามแรงจูงใจเชิงเครือข่ายหรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคล (พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณโณ), 2567) ในทางกลับกัน หากการตัดสินใจใช้สิทธิถูกกำหนดโดยกระบวนการกล่อมเกลางานวัฒนธรรมที่ยึดโยงกับระบบอุปถัมภ์ การมีส่วนร่วมอาจปรากฏในเชิงปริมาณ แต่ขาดความหมายเชิงอำนาจที่แท้จริง (จุฑารัตน์ ยะคำ และคณะ, 2567)

อีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม คือ ระดับความไว้วางใจต่อสถาบันการเมืองและกระบวนการเลือกตั้ง ความเชื่อมั่นว่ากระบวนการมีความโปร่งใส เป็นธรรม และเสียงของประชาชนมีผลต่อผลลัพธ์ทางการเมือง จะส่งเสริมแรงจูงใจในการเข้ามามีบทบาททางการเมือง ในทางทฤษฎี ความไว้วางใจดังกล่าวสัมพันธ์กับความรับผิดชอบทางการเมือง โดยเฉพาะในมิติที่ประชาชนสามารถตรวจสอบและตั้งคำถามต่อผู้แทนได้อย่างต่อเนื่อง หากการสื่อสารทางการเมืองเปิดกว้างและข้อมูลข่าวสารเข้าถึงได้โดยเสรี ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการทางการเมืองย่อมเพิ่มขึ้น (ธีรยุทธ ชะนิล และอภิญา ฉัตรช่อฟ้า, 2567) และเครือข่ายชุมชนและทุนทางสังคมเป็นอีกองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดรูปแบบและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม แนวคิดทุนทางสังคม หรือ Social Capital ของ Putnam (1993) ชี้ว่า ความสัมพันธ์แบบเครือข่าย ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานแห่งความร่วมมือเป็นฐานรากของประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ ในบริบทท้องถิ่น เครือข่ายชุมชนสามารถเอื้อให้เกิดการระดมการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการสนับสนุนการตรวจสอบอำนาจรัฐ อย่างไรก็ดี หากทุนทางสังคมถูกหล่อหลอมภายใต้กรอบวัฒนธรรมที่เน้นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ เครือข่ายดังกล่าวอาจกลายเป็นกลไกค้ำจุนโครงสร้างอำนาจเดิมแทนที่จะขยายพื้นที่การมีส่วนร่วม งานศึกษาที่สะท้อนบทบาทของกรอบคุณค่าทางศีลธรรมในชุมชนแสดงให้เห็นว่าบริบททางวัฒนธรรมมีผลต่อทิศทางของการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ (พระมหาสมัค อติภทโท และภักชดา พูนสุวรรณ, 2568) นอกจากนี้ เทคโนโลยีดิจิทัลและโครงสร้างการสื่อสารร่วมสมัยได้เปลี่ยนรูปแบบของการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ช่วยขยายพื้นที่สาธารณะ ทำให้ประชาชนสามารถแสดงออกและกำหนดวาระทางการเมืองได้ด้วยตนเอง ภายใต้กรอบประชาธิปไตยเชิงปรึกษาหารือ หรือ Deliberative Democracy พื้นที่สาธารณะดังกล่าวมีบทบาทในการหล่อหลอมเหตุผลสาธารณะและยกระดับคุณภาพของการตัดสินใจทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ผลของเทคโนโลยีต่อการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับระดับความรู้เท่าทันสื่อและโครงสร้างข้อมูลที่เปิดกว้าง หากพื้นที่การสื่อสารถูกผูกขาดหรือควบคุม การมีส่วนร่วมย่อมถูกจำกัดเช่นเดียวกับในโครงสร้างแบบดั้งเดิม

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านการศึกษา ความรู้ทางการเมือง ความไว้วางใจต่อสถาบัน เครือข่ายชุมชน และเทคโนโลยีดิจิทัลร่วมกัน จะเห็นได้ว่า ปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้ทำงานอย่างแยกส่วน หากมีลักษณะเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ระดับการศึกษาและความรู้ทางการเมืองส่งผลต่อความสามารถของประชาชนในการประเมินข้อมูลข่าวสารและทำความเข้าใจบทบาทของตนเองในกระบวนการทางการเมือง ความเข้าใจดังกล่าวก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในพลังของตนเอง หรือประสิทธิภาพทางการเมือง (Political Efficacy) ซึ่ง Campbell et al. (1960) อธิบายว่า เป็นความเชื่อมั่นของประชาชนว่าตนสามารถมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมืองได้ ความสัมพันธ์ระหว่างความตื่นตัวทางการเมืองกับระดับการมีส่วนร่วมในพื้นที่ปรากฏในงานศึกษาที่สะท้อนบทบาทของความคิดอิสระและการวิพากษ์อำนาจ (พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณ), 2567) และเมื่อประชาชนมีความเชื่อมั่นในบทบาทของตนเอง ความไว้วางใจต่อกระบวนการเลือกตั้งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในเชิงทฤษฎีนักวิชาการอย่าง O'Donnell (1998) ได้อธิบายว่า ความรับผิดชอบทางการเมืองโดยเฉพาะในแนวดิ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของประชาชนในการตรวจสอบและควบคุมผู้แทน หากกระบวนการเมืองเปิดพื้นที่ให้เข้าถึงข้อมูลอย่างโปร่งใส ความเชื่อมั่นดังกล่าวจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่อง ประเด็นนี้ปรากฏชัดในงานศึกษาของธีรยุทธ ชะนิล และอภิญา ฉัตรช่อฟ้า (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารทางการเมืองที่เปิดเผยและตรวจสอบได้มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความไว้วางใจของประชาชนต่อกระบวนการเลือกตั้ง เพราะเครือข่ายชุมชนและทุนทางสังคมทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงปัจเจกกับโครงสร้างทางการเมือง โดยนักวิชาการอย่าง Putnam (1993) ชี้ว่า ความไว้วางใจและบรรทัดฐานแห่งความร่วมมือเป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพ ในบริบทท้องถิ่น ทุนทางสังคมสามารถเสริมสร้างการระดมการมีส่วนร่วมและการกำกับอำนาจรัฐได้ อย่างไรก็ดี หากเครือข่ายดังกล่าวดำรงอยู่ภายใต้กรอบวัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ การมีส่วนร่วมอาจถูกจำกัดอยู่ในโครงสร้างเดิม งานศึกษาที่สะท้อนบทบาทของกรอบคุณค่าทางศีลธรรมในชุมชนแสดงให้เห็นว่าบริบททางวัฒนธรรมมีผลต่อทิศทางการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ (พระมหาสมิคร อติภโท และภักชุตตา พูนสุวรรณ, 2568) อีกทั้ง เทคโนโลยีดิจิทัลทำหน้าที่เป็นตัวแปรขยายผลของกระบวนการดังกล่าว ภายใต้กรอบประชาธิปไตยเชิงปรึกษาหารือ ซึ่ง Habermas (1996) เสนอว่าพื้นที่สาธารณะควรเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเหตุผลอย่างเปิดกว้าง การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์จึงสามารถเสริมสร้างพื้นที่สาธารณะใหม่ในระดับท้องถิ่นได้ หากโครงสร้างข้อมูลเปิดกว้างและประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อ การมีส่วนร่วมย่อมพัฒนาไปสู่รูปแบบที่มีเหตุผลและตรวจสอบได้มากขึ้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนฐานของความรู้ ความเชื่อมั่นในพลังทางการเมืองของตนเอง ทุนทางสังคมที่เอื้อต่อความร่วมมือ และโครงสร้างสาธารณะที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทจริง ปัจจัยเหล่านี้ทำงานเชื่อมโยงกันเป็นระบบที่กำหนดระดับความลึกของประชาธิปไตยฐานรากในแต่ละพื้นที่

การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก

การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการเลือกตั้ง หากเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก เมื่อการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและขยายจากการลงคะแนนเสียงไปสู่การติดตาม ตรวจสอบ และเสนอแนะทางเชิงนโยบาย ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับอำนาจรัฐในระดับท้องถิ่นย่อมเปลี่ยนจากความสัมพันธ์เชิงรับไปสู่ความสัมพันธ์เชิงโต้ตอบ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อคุณภาพของการปกครองในพื้นที่

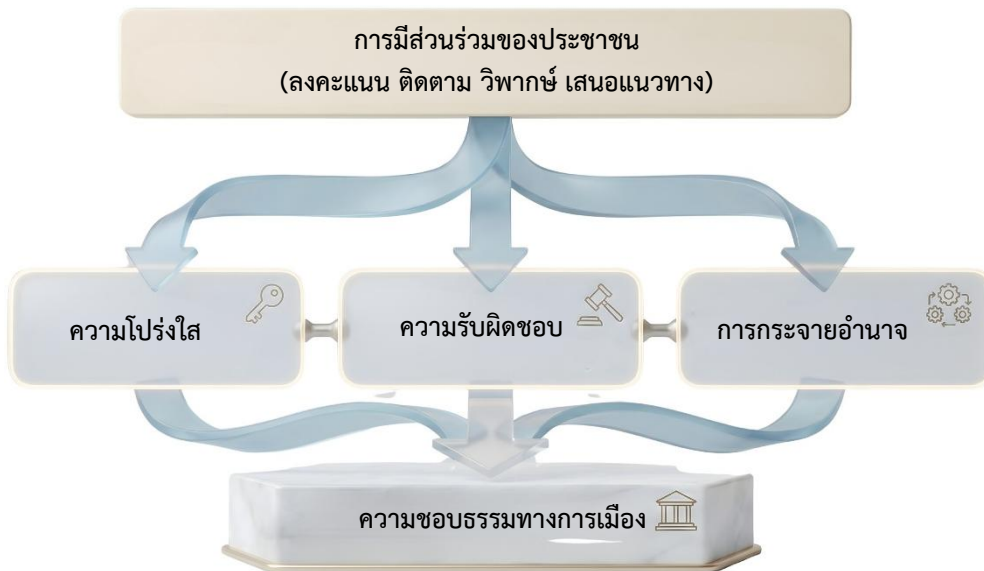
ในเชิงนิยาม ประชาธิปไตยฐานราก (Grassroots Democracy) หมายถึง รูปแบบการปกครองที่เน้นการกระจายอำนาจและการตัดสินใจลงสู่ระดับพื้นที่ที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับการที่พลเมืองมีบทบาทโดยตรงในการจัดการกิจการสาธารณะและการกำหนดอนาคตของชุมชนตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่มองว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงต้องเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งให้แก่พลเมืองในระดับล่าง เพื่อให้อำนาจการตัดสินใจเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง (ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2555) หัวใจสำคัญจึงมิใช่เพียงการมีสถาบันการเมืองท้องถิ่น แต่คือการที่ประชาชนสามารถแปรสิทธิทางกฎหมายให้กลายเป็นอำนาจเชิงปฏิบัติที่กำกับทิศทางการใช้อำนาจรัฐให้สอดคล้องกับเหตุผลสาธารณะ

ประการแรก การมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งส่งผลต่อระดับความโปร่งใสของการบริหารท้องถิ่น เมื่อประชาชนติดตามข้อมูลข่าวสารและตั้งคำถามต่อการดำเนินงานของผู้แทน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมถูกกระตุ้นให้เปิดเผยข้อมูลและอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจอย่างชัดเจน กลไกดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบทางการเมืองที่ O'Donnell (1998) เสนอว่า การตรวจสอบโดยประชาชนเป็นเงื่อนไขสำคัญของการควบคุมอำนาจรัฐ การสื่อสารทางการเมืองที่เปิดกว้างและตรวจสอบได้มีส่วนสร้างบรรยากาศของความโปร่งใสและเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการเลือกตั้งในระดับพื้นที่ (ธีรยุทธ ชะนิล และอภิญา ฉัตรช่อฟ้า, 2567) ประการที่สอง การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องช่วยยกระดับความรับผิดชอบของผู้แทนในระดับท้องถิ่น การเลือกตั้งจะไม่สิ้นสุดลงในวันทีประกาศผล หากกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการกำกับอำนาจในระยะยาว เมื่อประชาชนสามารถสะท้อนความคิดเห็น วิพากษ์นโยบาย และประเมินผลการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ ผู้แทนย่อมต้องตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างการตัดสินใจของตนกับการตอบสนองของประชาชน ความตื่นตัวและอิสระทางความคิดของประชาชนจึงมีความสัมพันธ์กับระดับการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่อง (พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาโณ), 2567) และประการที่สาม การมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่เป็นกลไกสนับสนุนการกระจายอำนาจอย่างมีความหมาย หากประชาชนเข้ามามีบทบาทกำหนดทิศทางนโยบายและติดตามการใช้งบประมาณ การกระจายอำนาจจะไม่เป็นเพียงการถ่ายโอนภารกิจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น หากเป็นกระบวนการกระจายอำนาจสู่ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือ Participatory Democracy ของ Pateman (1970) ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในระดับย่อยช่วยหล่อหลอมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและสร้างทักษะทางการเมืองของประชาชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการกระจายอำนาจที่ยั่งยืน ท้ายที่สุด การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องส่งผลต่อความชอบธรรมทางการเมืองในระดับฐานราก ความชอบธรรมไม่ได้เกิดจากการชนะการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว หากเกิดจากการที่กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเปิดพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นอย่างแท้จริง ภายใต้กรอบประชาธิปไตยเชิงปรึกษาหารือ หรือ Deliberative Democracy โดย Habermas (1996) อธิบายว่า ความชอบธรรมตั้งอยู่บนกระบวนการสื่อสารที่เปิดกว้าง เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวาระสาธารณะและตรวจสอบการใช้อำนาจ ความไว้วางใจต่อระบบการเมืองย่อมเพิ่มขึ้น และความชอบธรรมของการปกครองในระดับท้องถิ่นย่อมมั่นคงยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า ประชาธิปไตยฐานรากจะเข้มแข็งได้เมื่อการมีส่วนร่วมพัฒนาไปสู่การตรวจสอบและร่วมกำหนดทิศทางนโยบายอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมที่ลึกและมีคุณภาพช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การกระจายอำนาจ และความชอบธรรมทางการเมืองในระดับพื้นที่ เมื่อประชาชนสามารถแปรสิทธิทางกฎหมายให้กลายเป็นพลังทางการเมืองเชิงปฏิบัติ ประชาธิปไตยในฐานรากย่อมมีความมั่นคงและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง สามารถพัฒนาเป็นแบบจำลองเชิงโครงสร้างที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่นกับการพัฒนาประชาธิปไตยฐานรากได้อย่างเป็นระบบ โดยแบบจำลองนี้ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมไม่ได้เป็นเพียงตัวแปรอิสระ หากเป็นกลไกขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อโครงสร้างการเมืองระดับพื้นที่ในหลายมิติพร้อมกัน

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งท้องถิ่น
กับการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยฐานราก โดยวางการมีส่วนร่วมไว้ในฐานะกลไกศูนย์กลางที่ส่งผลต่อความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การกระจายอำนาจ และความชอบธรรมทางการเมืองอย่างเชื่อมโยงกันเป็นระบบ โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมทั้ง 4 มิติ ได้แก่ การลงคะแนน การติดตาม การวิพากษ์ และการเสนอแนวทาง คือ หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนแบบจำลองนี้ ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงไว้ในเบื้องต้นผ่านกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ รวมถึงในหัวข้อรูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวคิดประชาธิปไตยร่วมสมัย โดยการลงคะแนน สะท้อนถึงการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายเพื่อสำแดงประสิทธิผลทางการเมือง ส่วนการ ติดตาม และวิพากษ์ เป็นกระบวนการต่อเนื่องหลังการเลือกตั้งที่ประชาชนใช้อิสระทางความคิด และการสื่อสารทางการเมืองเพื่อตรวจสอบและแลกเปลี่ยนเหตุผลสาธารณะในการกำกับอำนาจรัฐ ขณะที่ การเสนอแนวทางเป็นขั้นสูงสุดของการมีส่วนร่วมเชิงรุกที่ประชาชนก้าวข้ามบทบาทผู้รับนโยบายไปสู่การเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางนโยบายและอนาคตของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม การที่ประชาชนเข้ามาติดตาม ตรวจสอบ และสะท้อนความคิดเห็นต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อให้เกิดแรงกดดันให้ใช้อำนาจต้องเปิดเผยและอธิบายได้ ซึ่งนำไปสู่ความโปร่งใสและยกระดับความรับผิดชอบของผู้แทนในระยะยาว ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมที่ลึกและต่อเนื่องช่วยให้การกระจายอำนาจมีความหมายมากกว่าการถ่ายโอนอำนาจระหว่างระดับรัฐ หากขยายไปถึงการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนกำหนดทิศทางนโยบายและการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง เมื่อมิติทั้งสามพัฒนาไปพร้อมกัน ความชอบธรรมทางการเมืองในระดับฐานรากย่อม

ตั้งอยู่บนกระบวนการที่ตรวจสอบได้ ใช้เหตุผลสาธารณะ และยึดโยงกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง แผนภาพ
จึงสะท้อนข้อเสนอสำคัญว่า การมีส่วนร่วมที่พัฒนาไปสู่การกำกับและร่วมตัดสินใจคือเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของ
ประชาธิปไตยฐานรากที่เข้มแข็ง

สรุป

การมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนฐานของความรู้ทางการเมือง ความไว้วางใจต่อสถาบัน เครือข่าย
ชุมชนที่เอื้อต่อการตรวจสอบ และโครงสร้างสาธารณะที่เปิดพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนเหตุผลอย่างแท้จริง
เมื่อการมีส่วนร่วมพัฒนาไปสู่การติดตาม ตรวจสอบ และร่วมกำหนดทิศทางนโยบายอย่างต่อเนื่อง จะส่งผล
โดยตรงต่อความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การกระจายอำนาจ และความชอบธรรมทางการเมืองในระดับฐาน
ราก แบบจำลองที่ผู้เขียนเสนอจึงตอกย้ำว่า ประชาธิปไตยฐานรากจะเข้มแข็งได้ก็ต่อเมื่อการมีส่วนร่วมไม่หยุด
อยู่ที่การลงคะแนนเสียง แต่ขยายไปสู่การกำกับอำนาจอย่างต่อเนื่องและมีเหตุผลสาธารณะรองรับ ซึ่งเป็น
เงื่อนไขสำคัญของความมั่นคงทางประชาธิปไตยในระยะยาว ทั้งนี้ การพัฒนาการมีส่วนร่วมจากเชิงปริมาณไปสู่
เชิงคุณภาพยังสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากประชาชนในฐานะผู้ใช้สิทธิไปสู่ประชาชนในฐานะผู้ร่วมกำหนด
ทิศทางอนาคตของพื้นที่ กระบวนการดังกล่าวช่วยเสริมสร้างทักษะทางการเมือง วัฒนธรรมการใช้เหตุผล
สาธารณะ และจิตสำนึกในการตรวจสอบอำนาจอย่างต่อเนื่อง เมื่อประชาชนตระหนักว่าการตั้งคำถามและ
การวิพากษ์นโยบายของตนมีผลต่อการตัดสินใจของผู้แทน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับท้องถิ่นย่อมเปลี่ยน
จากลักษณะบนลงล่างไปสู่ความสัมพันธ์เชิงโต้ตอบที่สมดุลมากขึ้น ในระยะยาว โครงสร้างประชาธิปไตย
ที่ยึดโยงกับประชาชนเช่นนี้จะมีความยืดหยุ่น ลดความเปราะบางต่อระบบอุปถัมภ์หรือแรงกดดันเชิงอารมณ์
ทางการเมือง และสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่า จึงกล่าวได้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วม
มิใช่เพียงกลไกเชิงกระบวนการ แต่เป็นยุทธศาสตร์เชิงโครงสร้างในการสร้างเสถียรภาพและความชอบธรรม
ของประชาธิปไตยฐานรากอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- จุฑารัตน์ ยะคำ และคณะ. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งท้องถิ่นของประชาชน ในเทศบาล
ตำบลทับมา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(4), 81–93.
- ณรงค์กร ดำรงคดี และคณะ. (2567). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการตัดสินใจในการออกเสียง
เลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในจังหวัดตรัง. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์,
7(6), 57–69.
- ธนารัตน์ จิตต์พ่ายพ. (2568). พลิกโฉมท้องถิ่นไทย : พลเมืองกับรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารบัณฑิตศึกษา
วิชาการ, 3(4), 124-131.
- ธีรยุทธ ชะนิล และอภิญญา ฉัตรช่อฟ้า. (2567). การประยุกต์หลักพุทธธรรม และการสื่อสารทางการเมืองเพื่อ
สร้างความนิยมในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสหวิทยาการ
นวัตกรรมปริทรรศน์, 7(4), 295–308.
- ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชันส์.
- พระครูกิตติญาณวิสิฐ (ธนา กิตติญาณ). (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ
ประชาชนในจังหวัดอ่างทอง. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 6(2), 103–113.

- พระมหาสมัคร อติภทโท และภักชดา พูนสุวรรณ. (2568). ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ กับการเมืองเชิงศีลธรรม. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(4), 173–186.
- พระวิจิตร ญาณวโร. (2568). ทิศทางการบริหารงานท้องถิ่นไทยในอนาคต. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 8(1), 122–132.
- Campbell, A. et al. (1960). The American Voter. New York: John Wiley & Sons.
- Habermas, J. (1996). Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Cambridge, MA: MIT Press.
- O'Donnell, G. (1998). Horizontal Accountability in New Democracies. Journal of Democracy, 9(3), 112–126.
- Pateman, C. (1970). Participation and Democratic Theory. Cambridge: Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (1993). Making Democracy Work: Civic Tradition and Modern Italy. Princeton, NJ: Princeton University Press.